

ÎNVĂȚĂTURA FILOSOFICO-TEOLOGICĂ A LUI AURELIUS AUGUSTIN

Autor : Adrian MĂRCUȚĂ, st. gr. CIC-1204
Coordonator științific : dr. conf. univ. Vasile VASILOS, catedra SSU

Universitatea Tehnica a Moldovei

Abstract: Aurelius Augustin a fost cea mai vie figură a credinței, un om cu simțire artistică, nenumărate virtuți, cu o gândire mereu trează și penetrantă, un gânditor foarte sistematic. Coleric, ambițios și flămând de viață, iubire și prietenie.

Înrăurirea lui Augustin asupra dezvoltării ulterioare a teologiei creștine este colosală. Ca scriitor și teolog Augustin este inepuizabil, fiind o sursă de inspirație pentru întreaga biserică a Evului Mediu, chiar pentru eretici și reformiști anticlericali, dar mai ales o sursă de îmbogățire spirituală și de neliniște pentru biserica catolică. Augustin este unul din cei mai influenți gânditori, poate cel mai influent dintre toți, mai ales dacă ținem seama de faptul că inclusiv platonismul a influențat gândirea medievală prin intermediul lui Augustin. El rămâne o autoritate mai mult de o mie de ani după moartea sa, influențând, de exemplu, gândirea lui Descartes. Înlocuiește concepția timpului ciclic cu aceea a timpului istoric, linear; istoria este „tămăduitoare” în sensul de drum către bine. Învățătura autentică este posibilă numai prin iluminare. Omul se poate îndoi de multe dar nu și de certitudinea existenței sale (premerge raționalismul cartezian).

Cuvinte Chee: De Civitate Dei, confesiuni, scepticism, grație divină, ortodoxism, catolicism, istorie, dogmatism, cunoaștere senzorială, cunoaștere rațională, suveranitate absolută.

Augustin de Hipona (*Sfântul Augustin* la catolici și *Fericitul Augustin* la ortodocși, 354-430) a fost un episcop, filosof, teolog și doctor al Bisericii. În scrierile sale, utilizează argumente logice încercând să demonstreze veridicitatea religiei creștine. Aurelius Augustinus este unul din Cei patru Părinți ai Bisericii Occidentale, alături de Ambrozie, Ieronim și Grigore cel Mare. Este unul dintre cei mai importanți teologi și filosofi creștini, ale cărui opere au modificat substanțial gândirea europeană. Opera sa constituie o punte de legătură între filosofia antică și cea medievală.

În tinerețe a studiat retorica. Impresionat de "*Hortensius*" al lui Cicero s-a profilat pe filosofie. A urmat întâi maniheismul, apoi scepticismul și în final neoplatonismul. După convertirea sa la creștinism (387) prin Ambrosius de Milano a devenit în 396 episcop de Hippo Regius, în nordul Africii. Operele principale: „*Predici*”, „*Cetea lui Dumnezeu*”, „*Confesiuni*”, tratatul „*Despre iertare*”, „*Scrisori*”.

Secolul al IV-lea d.Chr aduce sfârșitul lumii antice și triumful noii religii, cea creștină, ce este adoptată acum ca fiind religie oficială în stat. Tot în această perioadă, datorită presiunii popoarelor barbare, a germanicilor mai ales, precum și a războaielor civile, apare o criză deosebită ce duce la ruperea unității politice și economice a Imperiului Roman. Acesta se rupe în două: Orientul și Occidentul.

După dispariția în 476 a Imperiului Roman de Apus, pentru prima oară în istoria lumii romane Răsăritul se impune. Centrul de greutate al istoriei europene părăsește Occidentul prăbușit economic și politic pentru a se stabili la Constantinopol. Aici, creștinismul în forma sa ortodoxă (lb. gr.-dreapta credință). La adăpostul armatelor imperiale bizantine, biserica creștin-ortodoxă va făuri și va dăruia lumii creștine o bogăție spirituală mistică ce-i este specifică.

În Occident, procesul de afirmare a religiei creștine, în forma sa catolică (lb. gr. –universal) a avut o altă evoluție. Într-o lume aruncată în dezordine și haos politico-social de către invaziile popoarelor barbare, într-o lume ce încearcă să-și regăsească echilibrul și totodată să integreze într-o nouă sinteză valorile romane și creștine cu cele germanice, proces complex desfășurat de-a lungul secolelor V-VIII. Religia creștină și Biserica însumează toate energiile viabile, ele devin singurele realități stabile. De acum înainte, creștinismul înseamnă viață și viitor iar istoria Evului mediu. Spiritul creștin devine esența acestei noi lumi. Silită de istorie să devină elementul stabil al identității acestei noi civilizații, biserica romană regăsește în interiorul său caracterul dinamic, vocația creatoare îndreptată spre viitor, specifică creștinismului. Căci, dacă ortodoxie înseamnă har divin și mărturisire, geniul catolic este expresia sublimă a forței creștinismului de creare a unei noi lumi. Toate acestea, biserica romană le datorează Sf Augustin și operei sale.

„*De Civitate Dei*” - operă fără de care nu va putea fi niciodată înțeleasă istoria Evului Mediu Occidental Catolic. Considerat de unii ca fiind un mare părinte al bisericii sau un mare istoric, Sf. Augustin

este considerat de alții ca fiind un vizionar. Sf Augustin nu este un istoric, cel puțin nu în înțelesul general al cuvântului. El nu reconstituie istoria, nu interpretează evenimente. Totodată, nu este un vizionar, nu este un profet. El este mai mult decât un profet. El poate fi considerat un demiurg. Augustin construiește tipare psihice și o mentalitate care vor fi comune câtorva zeci de generații. „De Civitate Dei” este opera care va impune lumii întregi un adevărat testament religios și politic totodată. Opera Sf. Augustin a dăruit viață, coeziune și mai ales vocație istorică Occidentului catolic, lume ce devine o sinteză reușită între civilizația latină, vitalitatea germanică și mărturisirea creștină.

Sf Augustin plasează istoria pe o axă temporală liniară care începe potrivit dogmei creștine de la facerea lumii de către Dumnezeu (Geneza biblică) și se termină în momentul Judecării de Apoi.. Datorită păcatului originar, în urma alungării din Rai, întreaga creație divină se scindează în două entități spirituale. Astfel au apărut cele două cetăți: una este cea a spiritelor rele și malefice, Cetatea Satanei, a doua cetate fiind guvernată de legile divine. Este Cetatea lui Dumnezeu în care nu există decât iubire și dăruire pentru celălalt, o cetate sfântă ai cărei locuitori sunt într-o luptă permanentă și totală cu slujitorii Diavolului, război ce va dura până la venirea lui Christos pe pământ, până la Judecata de Apoi - moment ce marchează sfârșitul axei temporale a istoriei. Cetatea lui Dumnezeu devine pentru creștinii occidentali, declarați de către Biserică ca fiind soldații lui Christos, un obiectiv viitor, un crez istoric, un deziderat ce trebuie transmutat din sfera teologică și spirituală în lumea reală, temporală, politică. “De Civitate Dei” nu este numai prima interpretare filosofică creștină a istoriei, ea este totodată un document oficial ce stabilește Bisericii Romano-Catolice un obiectiv politic concret.

Datorită Sf. Augustin, istoria, timpul și spațiul devin câmpul de luptă dintre cele două cetăți iar Biserica apuseană își asumă rolul dinamic de a organiza și conduce războinicii creștini în lupta lor împotriva slujitorilor satanei, dușmani ai Bisericii și deci ai Dumnezeului creștin. Biserica romană reușește să solidarizeze masele cu idealul ei augustinian care devine și al lor.

Organizarea socială a societății apusene este subordonată aceluiași scop al edificării cetății lui Dumnezeu. Occidentali sunt grupați în trei ordine: oratores-clericii, oamenii Bisericii, cei care se roagă lui Dumnezeu, bellatores-nobilii, cei care luptă cu dușmanii Bisericii pentru gloria lui Dumnezeu și laboratores-cei care muncesc pentru primele două stări. Biserica romană și lumea apuseană sunt nucleul viitoareii împărății divine pe pământ iar Sf. Părinte de la Roma conduce această lume ca reprezentant al lui Christos. Aceasta este prima mare victorie a Bisericii creștine apusene din istorie. Biserica are un ideal, un crez politic, are la dispoziție o armată supusă capabilă de orice pentru a zămisli „Cetatea lui Dumnezeu”. Biserica romană își asumă pe deplin caracterul catolic-universal.. Occidentul catolic începe treptat să se deschidă spre exterior și va începe din Cetatea Eternă, precum odinioară Imperiul Roman, cucerirea lumii. Dar acum primordială este îndeplinirea țelului spiritual augustinian-răspândirea mesajului creștin în întreaga lume ce urmează să fie condusă spiritual și temporal de Roma-capitala creștinătății, capitala Cetății lui Dumnezeu pe pământ.

Oamenii sunt împărțiți în două categorii : damnați și aleși; avem răspunderea de a recunoaște drumul dat de Dumnezeu. Absurdul este semnul divinului – tot ceea ce ascultă regulile logicii noastre este omenesc, ceea ce transcende logica noastră este divin. Sufletul este un alt ordin de realitate decât materia (corpul), este nemuritor fiind din aceeași substanță cu Adevărul. Adevărul este Dumnezeu, este în suflet, mai lăuntric mie decât sinele meu cel mai lăuntric. Credința precede înțelegerea, cunoașterea. Virtuților preluate de la Platon – dreptate, cumpătate, curaj, înțelepciune – Augustin le adaugă virtuțile creștine: credință, speranță, iubire; acestea au fost completate cu „virtuți umanitare”: iubirea aproapelui, fidelitatea, încrederea, umilința.

Augustin și Scepticismul. Pentru o perioadă Augustin este atras de scepticismul Academiei platonice târzii, pentru ca, treptat, să-și modifice atitudinea astfel încât una din primele sale scrieri de după convertire este „*Contra academicilor*”, un atac la adresa scepticismului academic. Scepticii argumentau că ceea ce ne oferă simțurile este incert și înșelător. Altă sursă a cunoașterii nu există, deci cunoașterea este îndoielnică. Augustin nu împărtășește acest „*empirism*” al scepticilor, fiind de părere că cunoașterea nu provine în întregime din simțuri. Simțurile, deși cu adevărat limitate și nedemne de încredere, au o utilitate practică și trebuie să le luăm ca punct de pornire în acest sens relativ.

În „*Confesiuni*”, X, Augustin va deosebi între lucrurile care se află în minte în mod direct (în sine) și lucrurile care sunt prezente în minte indirect, prin reprezentare sau imagine. De bună seamă, o achiziție culturală din vremea educației sale sceptice, căci, în momentul când critică scepticismul, pune problema la fel: în senzație lucrurile sunt prezente indirect, prin reprezentări, date senzoriale sau impresii. Prin urmare nu avem acces la obiectele exterioare însele, decât la imaginile și impresiile pe care simțurile ni le dau despre acestea. Ceea ce se află în mintea noastră nu este un lucru ci o imagine sau o reprezentare a lui. Nu suntem deci îndreptățiți să judecăm ca și cum am avea acces la lucrurile însele, ci ca și cum am avea acces la imaginile lor. Putem să ne înșelăm asupra unui obiect (necunoscându-l pe el, ci o imagine a lui, care poate fi

eronată), dar nu ne putem înșela asupra imaginii pe care o avem (căci pe aceasta o avem în mod nemijlocit în mintea noastră). Mentea se înșală asupra obiectelor materiale, dar nu se poate înșela asupra imaginilor pe care le are. Aceste imagini sunt în minte și, chiar dacă nu sunt obiectele însele, sunt niște mesaje despre obiecte. Acesta este momentul îndoielii sceptice.

Cel de-al doilea pas al demersului critic pornește de la anularea premisei sceptice conform căreia simțurile sunt singura sursă a cunoașterii. Trebuie să acceptăm, conform lui Augustin, că mintea are acces și la altceva decât la ceea ce îi furnizează simțurile. În primul rând, ea poate conștientiza faptul că are acces nemijlocit la imagini, care, deși nu sunt copii fidele ale lucrurilor fizice, pot fi, ca atare (ca imagini), obiecte ale cunoașterii. În al doilea rând, mintea însăși, sub forma actelor sale, este o prezență nemijlocită, deci un dat principial cert. Putem ști nemijlocit că avem o minte sau un intelect, că mintea sau intelectul nostru are viață, deci noi înșine avem viață și, ca o consecință, știm că, având viață, existăm.

În afară de actele minții, Augustin mai admite posibilitatea unor adevăruri nemijlocite pe care nu le-am dobândit prin simțuri: adevărurile matematicii și propozițiile etice a priori (de exemplu: „Binele este preferabil răului”). Aceste adevăruri nemijlocite sunt prezente în sine în mintea noastră și nu altfel; ele trebuie să fie așa din moment ce le cunoaștem cu certitudine. Datorită acestor argumente scepticismul este de nesusținut: cunoașterea certă este posibilă dar nu prin simțuri ci prin introspecție. Lovitura de grație adusă scepticismului se găsește însă în micul tratat *Despre fericire*. Dacă concedem scepticilor că atingerea adevărului este imposibilă, atunci ei, scepticii, care totuși se află în căutarea adevărului, se găsesc în situația de a nu fi fericiți. Dar „nu este fericit cel ce nu are ce-și dorește (...); or, nimeni nu este înțelept dacă nu este fericit: deci un academic nu este înțelept”. Ulterior, creștinismul se va dovedi foarte receptiv la această teză augustiniană a căutării adevărului în suflet, care va dobândi – chiar în formularea lui Augustin – dimensiuni mistice.

Teoria grației divine. Augustin este primul care a elaborat o teorie sintetică despre grația divină, în contextul eforturilor sale de combatere a pelagianismului. Pelagianismul zilelor lui Augustin nega păcatul originar dar și imortalitatea și integritatea lui Adam, altfel spus, întreaga lume supranaturală. Ideea lui Pelagius, de origine stoică, afirma emanciparea completă a omului față de Dumnezeu și puterile sale nelimitate în privința binelui și răului. Omul este capabil, conform acestei teorii, să obțină, fără nici o intervenție din partea lui Dumnezeu, un control complet asupra pasiunilor sale (apatheia). Datorită acestei capacități, datoria absolută a omului este evitarea, prin propriile sale puteri, a oricărui păcat. Nu există o ierarhie a păcatelor și nu există păcat în afara puterii de control a agentului uman. Augustin se opune acestui sistem afirmând că Dumnezeu este, prin grație, stăpânul absolut al voinței și că, sub acțiunea grației, omul este liber. Concilierea între omnipotența lui Dumnezeu și libertatea umană depinde de guvernarea divină.

Referitor la suveranitatea absolută a lui Dumnezeu, primul principiu al lui Augustin constă în afirmarea suveranității complete a lui Dumnezeu asupra voinței. Toate actele virtuozitate, fără excepție, necesită o intervenție divină sub forma unei providențe eficiente care pregătește dinainte orice act bun al voinței. Nu este vorba despre faptul că voința nu poate realiza un act virtuos ci despre ideea că, fără intervenția providențială, ea nu ar înclina către bine. Există două niveluri ale grației: a) grația virtuților naturale, darul universal al providenței, care pregătește motivațiile eficiente ale voinței; aceasta este grația acordată tuturor oamenilor, chiar și celor necredincioși; b) grația virtuților supranaturale, dată odată cu credința. Aceasta din urmă este grația fiilor, adică a oamenilor lui Dumnezeu.

În al doilea rând, Augustin afirmă că libertatea oamenilor rămâne intactă. Augustin nu renunță niciodată la principiul libertății voinței, astfel încât sistemul său încearcă obținerea unei sinteze între afirmarea libertății și a grației divine. Din acest motiv, el nu postulează existența unei puteri umane complete de alegere: ceea ce face omul nu depinde în totalitate de libera alegere; acceptarea sau respingerea credinței este anticipată dinainte de Dumnezeu.

Fără îndoială, omul are puterea de a alege între bine și rău, căci altfel nu ar fi posibilă responsabilitatea, meritul sau culpa; Augustin, reproșând însă pelagianilor exagerarea rolului alegerii individuale, spune că nu există un echilibru perfect între alegere și grație: acest echilibru se găsea numai la Adam, dar a fost distrus odată cu păcatul originar. În starea căzută, omul este în situația de a lupta împotriva înclinației spre rău; el și-a pierdut acea libertate perfectă și senină, libertatea fără luptă, de care dispunea Adam. Libertatea omului căzut este una tensionată, conflictuală, problematică. Această libertate nu ne ajută decât cel mult să ne direcționăm alegerea către acceptarea grației.

Influența lui Augustin. Concepția lui a fost preluată și utilizată dogmatic pentru respingerea concepției aristotelice a lui [Toma de Aquino](#). În vremea Reformei, a fost preluată în special concepția despre predestinare și istorie ca tămăduitoare. A fost primul filozof care a luat în considerare istoria ca fiind necesară pentru educarea oamenilor și pentru lichidarea răului.

Nu putem ignora rolul major al Sf. Augustin în istoria medievală apuseană. Dacă l-am ignora, n-am putea înțelege încercările occidentale de reconstituire a Imperiului Roman, cruciadele, Inchiziția, spiritul creator al catolicului pentru care acțiunea, faptele au o importanță deosebită, spiritul lui de conquistador cu sabia într-o mână și Biblia în cealaltă, războinic și misionar totodată. N-am putea înțelege istoria evului mediu occidental catholic.

Teologia sa a influențat gândirea lui [Martin Luther](#), care inițial aparținuse [ordinului augustinian](#). Din punct de vedere politic, Augustin vede organizarea de stat ca fiind folositoare și luptă pentru despărțirea între Stat și Biserică. În opera sa târzie, „Despre cetatea lui Dumnezeu” (De Civitate Dei) apreciază istoria omenirii ca pe o evoluție a cetății terestre, a oamenilor ("civitas terrena"), ce aspiră spre cetatea lui Dumnezeu ("Civitas Dei"). Augustin identifică Cetatea lui Dumnezeu cu Biserica. El explică decăderea Imperiului Roman prin faptul că devenise un loc păgân, care a trebuit să facă loc Cetății lui Dumnezeu, adică Bisericii.

Învățătura lui Augustin a avut o mare importanță pentru papalitate în lupta contra feudalilor laici. În ea s-au reflectat contradicțiile societății sclavagiste și obstacolele în nașterea unei noi societăți feudale. Are loc o schimbare totală a perspectivei morale în raport cu antichitatea clasică, marcând trecerea de la o filosofie ce puna accentul pe autonomia persoanei, la una potrivit căreia omul trebuie considerat ca o creatură neputincioasă și dependentă, al cărei destin este hotărât de o forță supranaturală.

În evoluția ulterioară, viața religioasă a creștinismului capătă forme noi, în acord cu dezvoltarea bisericii. Treptat, clericii, în frunte cu episcopii, dobândesc o putere din ce în ce mai mare, dând naștere unei noi aristocrații, acaparatoare și autoritară, necruțătoare cu cei care își permiteau să gândească altfel.

Ideea unui guvernământ universal exercitat de biserică se afirmă astfel încă din sec. IV. Se vehicula ideea de a transforma Universul într-un regat a lui Dumnezeu, cu o strictă organizare. Întreaga istorie a Europei între secolele V – XV a fost în cea mai mare măsură încercări de a traduce în viață visul augustinian, ideea unui guvernământ divin și universal.

Bibliografie:

1. http://www.voxdeibaptist.org/Augustine_trd.htm
2. <http://istoriiregasiite.wordpress.com/2012/12/29/sfantul-augustin-viața-și-opera/>
3. <http://ro.orthodoxwiki.org/Augustine> de Hipona
4. <http://ro.wikipedia.org/wiki/Augustine> de Hipona